

TYÖKOIRAT

Laumanvartijakoiria on Keski- ja Etelä-Euroopassa ja suuressa osassa Aasiaa käytetty vuosittuhansia karjan turvana ja suojelejoina alueilla, joilla karja vaeltaa vapaana ilman aitoja ja joilla on paljon petoeläimiä, esimerkiksi susia. Suomessa laumanvartijakoirista on kiinnostuttu vakavasti vasta viime vuosina, kun susien ja muiden petojen sekä myös vieraiden, lakia ja järjestystä halveksivien ihmisten aiheuttamat ongelmat tuntuivat lisääntyvän.

”Keski-Euroopassa, esimerkiksi Italiassa, Ranskassa ja Sveitsissä laumanvartijakoirien käytössä karjan turvana on vahvat perinteet. Lampaat, lehmät ja hevoset päästetään aamuisin vuorille laiduntamaan vartijakoirien kanssa. Illaksi koirat tuovat karjan kotiin”, sanoo laumanvartijakoirien käyttöön Suomessa perehtynyt tutkija, kotieläintieteen maisteri **Teet Otsavel**.

”Sama toimintamalli ei kuitenkaan suoraan sovi Suomeen, koska olot ovat täällä erilaiset. Suomalaiset laitumet ovat enimmäkseen pienempiä.”

Sudet sen sijaan ovat Suomessa kookkaita ja vahvoja, isompia ja isoruokaisempia kuin etelämpänä ja tekevät ehkä karjassa pahempaa jälkeä.

”Italiassa lammaslauamat ovat usein parisataapäisiä ja koiriakin on suurta laumaa vartioimassa yleensä viisi tai kuusi. Vaikka Italiassa sanotaan olevan suhteellisen pienellä alueella 800 sutta, yhteiselämä kuitenkin sujuu, koska sillä on vuosittuhantiset perinteet”, sanoo Otsavel.

Täältä Suomesta aikojen kuluessa kehittyneet tiedot ovat vielä vähäisempiä. Kun puhutaan monen sadan eläimen laumoista, syntyy valtava kokonaisuus, jossa kaikki asiat vaikuttavat kaikkeen.

Vuosisatoja samoilla laitumilla

Otsavel sanoo, että Italiassa sudet ja kotieläimet ovat asuneet samoilla alueilla satoja vuosia ja tottuneet pärjäämään. On ollut pakko. Jos susi joskus tappaa vuoristossa pentujensa ruoaksi karitsan, siitä ei suuria otsikoita revitä;

Susien tekemien pahojen yleistyessä laumanvartijakoirat ovat alkaneet kiinnostaa suomalaisia karjatilallisia, lähinnä lampureita. Laumanvartijakoiria on nykyään työssä arviolta jo noin 50 tilalla. Käyttö lisääntyy sitä mukaa, kun sudet muuttuvat rohkeammiksi ja röyhkeämmiksi.

Laumanvartija pitää pedot loitolla

LEENA TEINILÄ-HUITTINEN, teksti
KIMMO TORKKELI, kuvat

**”Pyreneitten-
mastiffi on mi-
nun mielestäni
oikea lauman-
vartija meille ja
emolehmätälle”,
sanoo Heli
Urpo.**

ollaan tyytyväisiä, että tappoi vain yhden. Ehkä vartijakoirat menivät väliin ja ajoivat sudet pois.

Laumanvartijakoirat ovat työntekijöitä, jotka osaavat työnsä ja paneutuvat siihen täydestä sydämestään. Koirat valitaan sen mukaan, että niistä tulee taitavia lauman vartijoita. Kouluttaminen aloitetaan, kun koira on aivan pentu. Silloin se kasvaa osaksi laumaansa, leimautuu siihen ja puolustaa sitä henkeen ja vereen.

”Kaikista laumanvartijarotuihin kuuluvista koirista ei tule toimivia työkoiria, mutta en myöskään suositu sanomaan, mistä roduista tulee hyviä tai mistä ei. Se on aina yksilökysymys. Koira ei koskaan ole automaatti, vaan elävä eläin, joka toimii omassa ympäristössään omalla tavallaan. Valintaan vaikuttavat monet asiat: tilakoko, lammasmäärä, petojen määrä alueella, koirien määrä, luonnon olosuhteet. On eri asia vartioida suurta

laumaa vaikeakulkuisessa vuoristossa kuin tasaisella pellolla.”

Selvää on, että laumanvartijakoirien on oltava kookkaita ja vahvoja, mutta myös rohkeita, sitkeitä ja ehdottoman uskollisia ja luotettavia. Kotieläinlaumassa elävällä laumanvartijalla ei saa olla saalisviettiä, koska se voisi pahimmassa tapauksessa kohdistua myös oman lauman jäseniin. Asian harrastajat kehuvat keskiaasiankoiria, kaukasi-ankoiria, pyreneitten- ja tiibetinmastiffeja, maremmano-abruzzeseja. Yhteensä laumanvartijarotuja sanotaan olevan viitisentoista.

Rauhallista ymmärrystä

Otstavel sanoo, että laumanvartijakoirat täytyy totuttaa ja leimauttaa työhönsä, mutta myös koirien emäntien ja isäntien totuttauduttava koiraansa ja tämän työtappoihin.

Koira on aina yksilö, mutta sen isän-

nän tai emännän on oltava joka tilanteessa rauhallinen ja ymmärtäväinen, määrätietoinen johtaja. Laumanvartijakoira ei voi olla lemmikki; se on työläinen, työnsä omistautunut ja siinä asiassa ehdoton. Työkoiraa ei saisi kohtuuttomasti lelliäkään, jotta se ei harhaudu luulemaan itseään lemmikiksi. Työkoiran paikka on lampolassa tai navetassa, ei olohuoneen sohvalla.

Monet pelkäävät kookkaita, hurjan näköisiä laumanvartijoita, joista vielä varoitetaan näkyvin kyltein. On terveellistä pelätäkin: Vieraan ei sovi lähestyä työmaallaan olevaa laumanvartijaa tai sen laumaan kuuluvaa eläintä tai ihmistä.

”Tärkeää on, että laumanvartijakoira koulutetaan johdonmukaisesti ja määrätietoisesti tehtävänsä ja sopeutetaan laumaansa jo pentuna”, sanoo Otstavel.

Koiran tehon karjan suojelijana pitäisi kuitenkin perustua juuri pelottamiseen ja sitä kautta ennaltaehkäisyyn. Tarkoitus ei ole, että laumanvartijakoirat ja susilauma ottavat yhteen ja repivät toisensa riekaleiksi. Tarkoitus on, että koira järeällä olemuksellaan, raivokkaalla, kovaäänisellä haukkumisellaan ja väsymättömällä ja periksi antamattomalla ärhentelyllään pelottaa sudet tiehensä karjan kimpusta eikä veritöihin tarvitse ryhtyä.

”Paras ratkaisu olisi, jos karja ja koirat olisivat riittävän korkean susiaidan sisäpuolella ja sudet toisella puolella.”

Liian tiheän asutuksen keskelle tai liian kireään elämänmenoon lauman-

KOTIELÄINLAUMASSA ELÄVÄLLÄ LAUMANVARTIJALLA EI SAA OLLA SAALISVIETTIÄ.

vartijakoira ei sovi; sekin voi stressaantua. Yleensä laumanvartijakoirat päiväsaikaan rauhallisessa elämänmenossa ovat säyseitä, melkein laiskan oloisia otuksia. Mutta jos vaara koiran mielessä uhkaa omaa laumaa tai omia ihmisiä, koira muuttuu silmänräpäyksessä eri eläimeksi: Jättiläinen räjähtää, ja siitä on leikki kaukana.

Sekä koirat että susiaita

Leinosten lammastilalle Loimaalle ei kukaan pääse huomaamatta. Tiukkasanaaniset liikennemerkit varoittavat edes tulemasta. Bessi ja Bacco ovat aina töissä, ja ne nostavat ärhäkän mekkalan, jos isäntä on lepsuillut ja jättänyt veräjän auki ja vieraita ihmisiä ilmaantuu lammaslaitumen viereen.

Kun isännän hahmo tulee näkyviin, meteli loppuu kuin seinään. ”Ne jättävät hommat minulle”, naurahtaa **Lauri Leinonen**. Bacco ja Bessi ovat maremmano-abruzzese-rotuisia laumanvartijakoiria, jotka Leinonen on hankkinut lampaidensa turvaksi ja oman mielenrauhansa takeeksi seutukunnalla kiertelviin susien takia. Lisäksi lammaslaitumella päivystää vähemmän mekastava, harkitseva Sokrates, keskiaasiankoira, jonka sanotaan tosipaikan tullen olevan todella riuksa sudentappaja.

Leinosella on ollut lampaita, lähinnä jalostuseläimiä, jo 20 vuotta.

”Tämä on minun kotitilani; alun perin karjalaistila, jossa yhteen aikaan kasvatettiin sonneja, sitten oli kanoja ja

viljanviljelyä. Kun niistä kaikista alkoi olla ylituotantoa, päätin ryhtyä lampuriksi, koska lampaanlihasta oli puutetta. Nyt minulla on 120 puhdasrotuista texel-uuhta ja lisäksi parikymmentä luonnon monimuotoisuutta edistävää musta-harmaata risteytyslammasta.”

”Alun perin katraaseen tuli musta passi tutulta lampurilta. Sen jälkeksi syntyi monta mustaa karitsaa. Mustalla lampaalla on oma viehätyksensä. Muuten olen aina arvostanut lampaassa lähinnä hyvää, pyöreää paistia, mutta onhan laitumella vaeltava lauma mielenkiintoisemman näköinen, kun siinä on myös värillisiä yksilöitä”, Leinonen sanoo.

Susivaara on todellinen

Leinosen lammastila on lähellä Kontolanrahkan suurta suoaluetta. Melkein 900 hehtaaria rauhoitettua suota tarjoaa rauhallisen elinympäristön monille eläimille, myös susille, peuroille ja hirvieläimille.

”Lokakuussa 2007 kaksi sutta söi tuossa naapurin pellolla peuran. Toki seudulla pahojaan tekevästä susista oli kohuttu jo muutaman vuoden ajan sen verran, että olin ehtinyt lueskella aiheesta ja miettiä, mitä voisin asian eteen tehdä. Peuran teurastus kolahti pahasti, toi asian konkreettisesti aivan lähelle: Seuraava syötävä voisi olla minun lampaani.”

Leinonen kyseli naapurien metsästäjiltä, miten lähellä sudet liikkuvat ja millainen vaara on. Mies sai li-

sävarmistusta ajatuksilleen laumanvartijakoirien hankkimisesta. Saman tien hän tilasi Kouvolan läheltä **Petra Kantolalta** kaksi maremmanon pentua, jotka tulivat jo seuraavassa kuussa ja pääsivät heti tutustumaan työoloihinsa lampolan käytävällä.

”Valitsin tämän rodun tietysti puoleksi sattumalta ja sen takia, että nämä pennut olivat jo saatavilla. Yritin toki valita rodun, jonka kasvattaja oli tuonut nimenomaan työikätyössä olleita koiria Italiasta. Rotua ja tätä sukua haaraa on käytetty kauan oikeina työkoirina, joten voi ajatella, että tarvittavat ominaisuudet ovat periytyneet ja tallella. Seura- tai näyttelykoiralla ei näissä hommissa tee mitään.”

Ensimmäisinä elinkuukausinaan Bacco ja Bessikään eivät tietysti kovin pelottavilta näyttäneet, lähinnä pumpulipalloilta. Mutta luonne oli oikea susikoiran luonne.

Susikokemuksen ryhdistämänä Leinonen päätti varmistaa.

”Olin juuri ennen peuran joutumista naapurissa susien saaliiksi käynyt ostamassa Tanskasta kalliin siitospässin. Soitin paikalliseen riistanhoitopiiriin ja uhosin, että olen hiljattain tuonut Tanskasta monena vuonna melko arvokkaita siitospässejä. Jos sudet tulevat ne repimään, lähtee täältä viiden tonnin lasku per passi.”

Seuraavalla viikolla tuli Leinosen pihalle vaikuttava kasa susiaitatarvikkeita ja lampuri ryhtyi rakentamaan niistä laiduntensa ympärille parin kilometrin mittaista tukevaa susiaitaa.

Pyreneittenmastiffi Tuffe kuljeskelee laitumella lähinnä kuvaajan pyynnöstä, vaikka sen oikeasti tekisi mieli loikoilla kaikessa rauhassa pihanurmikolla. Koirien työaika on lähinnä öisin, kun isäntäväki nukkuu ja sudet valvovat ja vaeltavat.

ISOKAAN KOIRA EI YKSIN PÄRJÄÄ.

Koira ajoi sudet pois

Uusi-Laurilan tilalla Nousiaisissa on 60–70 emolehmän turvana laajoilla laitumilla kaksi kookasta pyreneittenmastiffia, Tuffe ja Tessa. Seudulla on vuosia ollut susia, niitä nähdään tämän tästä.

”Meille tuli Loru-niminen aikuinen pyreneittenmastiffi kolme vuotta sitten, koska se tarvitsi uuden kodin. Kun sudet samaan aikaan alkoivat liikkua täällä entistä suurempina laumoina ja entistä rohkeampina ja aivan lähellä asutusta, päätimme ”adoptoida” Loru”, kertoo **Heli Urpo**.

Koska isokaan koira ei yksin pärjää eikä Loru ollut entisessä elämässään tottunut laumanvartijan hommiin, Urpot ottivat sille pian kaveriksi Tuffen, joka oli pentu ja pääsi heti ”pikkuhauvana” opettelemaan nautakarjan vartioimista kuten laumanvartijan oikeoppisesti kuuluu.

”Täällä liikkui siihen aikaan seitsemän suden lauma suurta kuuluisuutta saaneen johtajansa, pantasusi Aulin vetämänä. Eräänä elokuun lopun yönä puolenyön aikaan alkoi lehmien laitumella kuulua outoa liikettä. Yleensä emolehmät ovat melko hiljaisia eläimiä, mutta silloin ne tulivat täysin hulluiksi. Ne riehuivat ja mylvivät ja ryntäilivät niin, että pelkäsimme niiden tulevan aidoista läpi. Kun 500-kiloinen lehmä rynnii paniikissa, aidasta ei ole apua. Eläimet ne reagoivat silloin täysin oudolla tavalla.”

”Ulkovalo oli päällä, kun metakka alkoi. Mieheni meni katsomaan ja näki susien hahmot lehmien lähellä.”

”Tavallaan hulluksi tuli Lorukin. Pentu-Tuffe oli onneksi vajassa, mutta Loru nosti armottoman metakan, ryntäsi suin päin laitumelle eikä hellittänyt ennen kuin sudet perääntyivät. Se huusi aivan eri tavalla kuin koskaan aikaisemmin – eikä antanut periksi.”

Samana yönä aamuyöllä sudet tapoivat naapurikylässä koiran. Heli

Urpo sanoo olevansa varma, että sudet menivät sinne heidän laitumeltaan Lorun ansiosta.

Heli Urpo kehuu pyreneittenmastiffeja heidän tilalleen sopiviksi koiriksi.

”Näin suuren lehmälauman laitumet ovat niin suuria, noin 30 hehtaaria, että susiaidat ovat mahdoton ajatus. Viljelykierrossa oleville pelloille on päästävä myös puimaan ja muokkaamaan. Eikä pelkkä susiaidan rakentaminen riitä, vaikka sekin on iso työ. Yhden ihmisen aika menisi koko kesän näin ison laitumen aitojen huoltamiseen.”

Jyhkeää pyreneittenmastiffia hän kehuu emolehmien kanssa sopivaksi roduksi. Sen ylisuuri nahka on hyvä turva. Jos susi sattuisi saamaan koirasta otteen, se saisi suuhunsa pelkkää paksua karvaa ja nahkaa, ei koiran tärkeitä elimiä.

”Sus ei kuulemma helposti käy näin ison ja suuriäänisen koiran kimppuun, se pelkää oman turvallisuutensa puolesta. Pyreneittenmastiffin ääni on niin vakuuttava, että susikin pelkää. Siihen koiran teho perustuu.”

Urpon koirat kulkevat vapaina lehmien laitumilla ja muutenkin, aidat eivät niiden liikkumista estä. Reviiriin kuuluu myös muutaman lähinaapurin pihapiirit, mutta naapureille on sopinut hyvin, että ”vartiointipalvelu” katkaa heidänkin tonttinsa.

”Koirat merkkäilevät laitumilla liikkuessaan reviiriään ja luotan tarkkavainuisten susien haistavan koirien läsnäolon. Haluan ajatella, että koirat pelkälä olemassaolollaan karkottavat susia, koska niitä tällä alueella liikkuu jatkuvasti ja ne tuntuvat koko ajan tulevan röyhkeämmiksi ja vaarallisemmiksi.”

”Minulla ei ole mitään susia vastaan, se on kaunis eläin ja mahtuu hyvin Suomen luontoon; metsiin kauas asutuksesta niin kuin ennenkin eikä laitumille ja pihaille kotieläinten kimppuun”, sanoo Heli Urpo. □

Lauri Leinonen valitsi lampaidensa turvaksi alun perin Italiasta olevat maremmano-abruzzese -rotuiset laumanvartijakoirat, koska rodulla on pitkät perinteet laumanvartijoina.

Massiivisen aidan rakentaminen jäi tietysti lampurin hommaksi, mutta kalliit tarvikkeet riistanhoitopiiri toi – tosin virallisesti ”vain lainaksi”.

Hurja huhtikuun yö

Leinonen sanoo, että toki moni luotavainen lampuri laiduntaa eläimiään edelleen melko heppoisen aidan takana ja pitää hänen tuplasuojaustaan lähinnä hätävarjelun liioitteluna.

”Nukun yöni paremmin, kun lampaideni turvana on sekä jämerä aita että laumanvartijakoirat – enkä pidä suojaustani yhtään liioiteltuna.”

Leinonenkaan ei tosin nukkunut eräänä yönä viime huhtikuussa, kun koirat melksasivat koko yön auringonlaskusta auringonnousuun.

”Ne huusivat aivan erilaisella äänellä kuin yleensä ja mielettömällä voimalla suulle päin. Yleensä rauhallinen Sokrates oli etunenässä, eivätkä koirat hellittäneet hetkeksikään. Vartiointi-tehtäviinsä omistautuneet eläimet pitivät pientä rähinää yöaikaan, jos vaikka mäyrä hiiviskelee laitumen lähellä; ovat ne pari mäyrää tappaneetkin. Huhtikuinen huuto oli kuitenkin erilaista, sitä ihmettelivät naapuritkin.”

Kun päivä valkeni ja lampuri meni tutkimaan tilannetta, kiersivät susiaidan molemmin puolin tiuhasti tallatut jäljet; sisäpuolella vankka vartijakoiren talloma polku, aidan ulkopuolella susien jäljet. Leinonen on vahvasti sitä mieltä, että susilauma siellä oli tulos- a iltpalalle hänen lammaslaitumelleen, mutta vartijakoirat olivat tehtävänsä tasalla.